

20. Юридичні терміни. Тлумачний словник / В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін.; за ред. В. Г. Гончаренка. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Либідь, 2004. – 320 с.
21. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Феміна, 1996. – 696 с.

Надійшла до редколегії 27.02.15

УДК 811.161.2'367.6

Д. В. Рязанцева

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИКМЕТНИКА У СУЧАСНОМУ РОЗМОВНОМУ СТИЛІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Розглянуто інноваційні процеси у сфері функціонування прикметника у сучасному розмовному стилі української мови, зокрема особливості функціонування ненормативних оцінних форм прикметників української мови. Проаналізовано прагматичний, насамперед аксіологічний, заряд таких форм.

Ключові слова: інновація, прагматичний заряд, оцінна форма, розмовний стиль, прикметник української мови.

Рязанцева Д. В. Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет. **ИННОВАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В СФЕРЕ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ИМЕНИ ПРИЛАГАТЕЛЬНОГО В СОВРЕМЕННОМ РАЗГОВОРНОМ СТИЛЕ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА**

Рассмотрены инновационные процессы в сфере функционирования имени прилагательного в современном разговорном стиле украинского языка, в частности особенности функционирования ненормативных оценочных форм имен прилагательных украинского языка. Проанализировано прагматическое, в особенности аксиологическое наполнение таких форм.

Ключевые слова: инновация, прагматический заряд, оценочная форма, разговорный стиль, имя прилагательное украинского языка.

Riazantseva D. V. Kharkiv National Automobile and Highway University. **INNOVATIVE PROCESSES IN THE SPHERE OF FUNCTIONING OF THE ADJECTIVE IN THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE CONVERSATIONAL STYLE**

Innovative processes in the sphere of functioning of the adjective in the modern Ukrainian language conversational style, including the peculiarities of the usage of non-standard forms of evaluative adjectives of the Ukrainian language are considered in the article. Productive new trend in modern Ukrainian speech is the usage of occasional, non-typical for the Ukrainian language forms of degrees of comparison of adjectives. The purpose of this scientific article is to describe innovative processes in the sphere of functioning of adjective in the conversational style of modern Ukrainian language as well as to analyze the peculiarities of expression of a number of pragmatic values by adjectives. Non-typical for the Ukrainian language usage of the forms of comparison of adjectives are considered in the article as a productive trend in modern speech, and such forms are not perceived as occasional or abnormal form of words, which is proved by the results of the author's linguistic experiment. The usage of non-standard forms of adjectives in the conversational speech gradually becomes a language trend and comes to the pages of published editions, that is why it is so important to have a clear distinction between language games, conscious rejection of language rules and coarse language errors, which are violations of the rules of grammar and lexical rules of the Ukrainian language. This phenomenon is negative trend speech.

Keywords: innovation, pragmatic potential, evaluative form, conversational style, adjective of the Ukrainian language.

Мовні засоби вираження оцінки здавна привертають увагу вчених. Їх систематизація в українській мові дала змогу надати оцінці статус лінгвістичної категорії, що виражається одиницями всіх мовних рівнів. Лінгвістичні дослідження другої половини ХХ – початку ХХІ ст. (праці Н. Арутюнової, Ф. Бацевича, О. Бондарка, В. Виноградова, І. Вихованця, О. Вольф, Н. Гуйванюк, А. Загнітка, Г. Золотової, Т. Космеди, О. Кубрякової, О. Ремчукової, О. Халіман, Л. Щерби, Р. Якобсона та ін.) скеровані на функційне вивчення категорії оцінки в аспекті тлумачення закономірностей уживання мовних одиниць відповідно до конкретних (оцінних) цілей мовця. Оцінка у названих дослідженнях характеризується як прагматична, дискурсивно зорієнтована категорія, а оцінні засоби – як носії прагматичного значення в комунікативному процесі.

Антропоцентричний напрям сучасних лінгвістичних досліджень та відсутність завершеної репрезентації категорії оцінки викликає необхідність продовження розробки пов'язаних з нею проблем. Майже не вивченою проблемою у прагмалінгвістичному аспекті є природа значення оцінки, що виражається словами різних частин мови, а також функції граматичних одиниць як засобів вираження оцінних значень з урахуванням їх прагматичних характеристик. Саме ці чинники зумовлюють актуальність дослідження.

На думку Ш. Баллі, усі категорії оцінних слів походять від прикметника [1, с. 271]. Дослідники також зауважують, що оцінність «є первинною семіологічною функцією прикметника як частини мови, її частиномовної специфіки, що відрізняє прикметник від інших частин мови» [8, с. 275]. Хоча ад'єктив посідає центральне місце в системі засобів вираження оцінки, оцінна семантика прикметників належить до маловивченого аспекту аксіологічних досліджень. Продуктивною новою тенденцією у сучасному мовленні українців є вживання оказіональних, нетипових для української мови форм ступенів порівняння прикметників.

Мета цієї наукової розвідки – описати інноваційні процеси у сфері функціонування прикметника у сучасному розмовному стилі української мови, проаналізувати особливості вираження прикметниками низки прагматичних значень. Основою дослідження стали теоретичні праці Т. Космеди, І. Кононенко, О. Сиротиніної та ін., а також академічні граматики української мови.

Розглянемо функціонування інноваційних ад'єктивних лексем у сучасному розмовному мовленні українців. Розмовний стиль – функційний стиль мовлення, що слугує для неформального спілкування, коли автор ділиться з оточуючими своїми думками чи почуттями, обмінюється інформацією з побутових питань в неофіційній обстановці. У ньому використовують переважно розмовну й просторічну лексику, спостерігається відсутність чіткої регламентації літературних норм. Таке мовлення характеризується деякою довільністю у відборі лексичних засобів.

Для розмовного стилю характерні емоційність, образність, конкретність, простота, порушення мовних норм, оскільки виникнення думки та її мовне вираження є синхронним процесом, і мовець не завжди встигає правильно оформити свою думку. Живомовний лексичний струм надзвичайно цікавий для вивчення потенціалу мовної системи як «можливостей мовної категоризації світу, моделей його номінування, так і потенціалу технік, засобів, насамперед словотворчих, мовного втілення таких моделей» [3, с. 89].

На думку О. Сиротиніної [7, с. 261], мовці створюють одиниці, що суперечать правилам, оскільки в розмовній ситуації діє закон глибини висловлювання, що визначається обсягом оперативної пам'яті людини, тому мовцю потрібно піклуватися про те, щоб його інформація була максимально швидко, легко й правильно сприйнята, та створювати влучні, комунікативно важливі висловлювання.

Визначальною рисою сучасного розмовного дискурсу є досить широке використання інтернет-ресурсів, поява численних форумів, інтернет-щоденників, де користувачі вільно обмінюються думками, висловлюють свої міркування та оцінюють певні події і явища в соціумі. Фіксуємо уживання ненормативних метафоризованих форм, утворених від відносних прикметників, що їх використовують для відгуків, сповнених позитивної оцінки, у сучасній інтернет-комунікації, порівн.: *Вважаю, що І. М. – це геній, якого ще просто не визнали, бо це декому не вигідно. Його вже потрохи «уходять», а це лише зайвий раз підтверджує — що він геній: найрозумніший, найкрасивіший, найсміливіший, найрішучіший, **найміжнародніший, найпольськіший, найанглійськіший, найсалатовіший, найгалантніший, найаудиторніший** тощо...* (відгуки про викладачів) [6, с. 130]; *Десятку лідерів народного голосування очолив рок-гурт «Кому вниZ», які висувуються у номінації музика, вони набрали сто сорок голосів. Їхня творчість завжди перебувала в орбіті української держави. «**Національніший, якісніший і патріотичніший** рок-гурт годі й уявити», – заявив член Комітету підприємців Ігор Голик [Там само, с. 130]; *Адже тоді я б не змогла зрозуміти основного – світ набагато **безмежніший**, ніж будь-хто може собі уявити...* [Там само, с. 131]; *Іспит. хохо. **найавтоматичніший** з автоматів за все моє життя евер. Навіть Комарова перевершили* [Там само, с. 131].*

Неузуальні ступеньовані форми прикметників уживаються також для вираження негативного ставлення до певних предметів або явищ, порівн.: *А проте **найксенофобськішим** твором з усієї шкільної програми, безперечно, є роман «Айвенго», який належить перу сера Вальтера Скотта* [Там само, с. 132]; *Та цей футболіст **найдерев'яніший** серед усіх бразильців! Оце так пара буде з Адріано!* [Там само, с. 132]; *Україну називають однією з **найтуберкульозніших** країн Європи* [Там само, с. 132]; *А, і ще поруч там є страшний **найсовковіший** (навіть гірший, ніж на стадіоні «Спартак») громадський туалет* [Там само, с. 133]. Кожна з наведених мовленнєвих ситуацій демонструє актуалізацію відповідної граматичної потенції, наданої мовною системою.

Отже, нетипові для української мови форми вживання ступенів порівняння прикметників стають продуктивною тенденцією в сучасному мовленні і вже не сприймаються як okazіоналізми або аномальні форми слів, що також доводять результати проведеного автором лінгвістичного експерименту [Там само, с. 38–46].

Респондентам було запропоновано вказати, яку оцінку виражає слово *найостанніший* у наведеному контексті: *Це найостанніший матч у кар'єрі Андрія Шевченка* (Із розмовного мовлення). 68,4 % учасників експерименту схарактеризували дану прикметникову форму як таку, що виражає негативну оцінку, 66,7 % використали би це слово в своєму мовленні. 34,6 % наголосили, що часто чують це слово в повсякденному спілкуванні, а 29,5 % зазначили, що використали б цю форму для збільшення емоційності висловлювання [Там само, с. 180].

Проте потрібно відрізнити мовну гру, свідоме відхилення від мовних норм або нові мовні тенденції від грубих мовних помилок, що є неприпустимим порушенням граматичних і лексичних норм української мови, репрезентує негативні мовні тенденції.

Унаслідок суцільної вибірки речень-прикладів з інтернет-джерел, виступів політиків та діячів культури й усного мовлення було виявлено деякі типи помилок, що виокремлюються найчастіше, а саме: порушення норм утворення ступенів порівняння прикметників, напр.: *більш складніша ситуація; самі справжні гоніння, більш легший, найбільш легший, більш простіший, найбільш простіший* і под. Це випадки контамінації простої і складеної форм ступенювання. Літературними, як відомо, є форми: *більш легкий, легший, найбільш легкий, найлегший, більш про-*

стий, простіший, найбільш простий, найпростіший. Проте саме неправильний варіант українці найчастіше використовують у сучасному мовленні, інтернет-«спілкуванні», зокрема зафіксовано низку подібних висловлювань у мові політиків, фінансистів та ін., порівн.: *Ситуація стає все більш складнішою* для ВР [Там само, с. 130]; *З соціальними правами ситуація більш складніша*. (К. Левченко, доктор юрид. наук, професор) [Там само, с. 130]; *Зараз ситуація в Європі набагато більш складніша* (О. Чалий, Надзвичайний і Повноважний Посол України [Там само, с. 130].

Поширена помилка – неправильне узгодження простої форми вищого ступеня, порівн.: *Ці польські апартаменти дешевше від чеських на 30 %* [Там само, с. 130]; *Відповідальність стала набагато серйозніше* [Там само, с. 130].

У наведених прикладах потрібно вжити форми *серйозніша* (*серйознішою*), *дешевші за*, оскільки проста форма вищого ступеня має граматичне значення роду, числа, відмінка й узгоджується з ними.

В усному мовленні найбільшою мірою виявляється внутрішня культура людини. «Живе мовлення – це і є один із цюнайважливіших каналів трансмісії культури... Мовлення є безпосереднім дійовим чинником культуротворення...» [2, с. 5].

Культура мовлення не дається людині від народження: її набувають у процесі спілкування. Використання ненормативних форм прикметників у розмовному мовленні поступово стає мовною тенденцією, переходить на сторінки друкованих видань, тому важливим є, як зауважувалося, чітке розрізнення мовної гри, свідомого відхилення від мовних норм та грубих мовних помилок, що вважаємо порушенням правил граматичних і лексичних норм української мови. Таке явище – негативна тенденція мовлення.

В умовах контексту актуалізуються прикметникові опозиційні семи «позитивна оцінка» – «негативна оцінка», що відповідають певній комунікативній меті. І. Кононенко вважає, що вживання прикметників у переносному значенні для моделювання оцінного значення є досить поширеним явищем, що загалом відповідає прагматичній спрямованості оцінювання – вираженню ставлення до референта, що, як правило, супроводжується в мовленні емоційно-образними конотаціями [4, с. 21]. Граматична семантика, що закріплена за певними лексико-граматичними розрядами прикметників, модифікується в мовленні функційними смислами, порушуючи граматичні обмеження та реалізуючи закладені в системі потенції. Пересмислення й зрушення в семантиці певних груп прикметників зумовлюють процеси розширення семантичного обсягу лексем та утворення нових оцінних значень. Користуючись оцінним потенціалом метафоризованих ненормативних прикметників та оцінюючи міру вияву певної ознаки в конкретному предметі або явищі, мовець має змогу більш точно висловити своє негативне або позитивне ставлення до нього, підібрати влучне слово для його оцінки. Численність некодифікованих словниками авторських прикметників дає можливість зробити висновок про з'яву певних словотвірних тенденцій на сучасному етапі розвитку української мови. Інноваційні прикметникові форми є характерними для розмовного стилю української мови, проте у цьому стилі використовуються й форми, утворені з грубими порушеннями граматичних і лексичних норм української мови, що є негативною мовною тенденцією.

Отже, аналіз мовного матеріалу підтверджує думку про те, що ненормативні форми ступенів порівняння прикметників широко використовуються у сучасному розмовному мовленні українців. Ці інновації зумовлені, як видається, тим, що такі форми дають змогу передати більший обсяг інформації, підібрати влучне слово для оцінки певного предмета або явища. Ще однією причиною активного творення інновацій у сучасному мовленні українців є, вочевидь, те, що креативна здат-

ність мови актуалізувала свою дію, оскільки сучасне мовлення потребує нових експресивних засобів для увиразнення, підсилення впливової мовленнєвої дії, мовної інформативності.

Репрезентоване дослідження не вичерпує всього кола питань, пов'язаних із використанням граматичних категорій прикметників як засобу виникнення прагматичної інформації. На сьогодні в українському мовознавстві відсутні лексикографічні джерела, що документують виключно інновації у сфері функціонування прикметника, тому видається правомірним у перспективі створити окремий словник інновацій у сфері граматичних категорій прикметника, що дасть змогу ліквідувати «білі» плями прагматичної граматики і буде корисним для мовленнєвого прогнозування.

Бібліографічні посилання

1. **Балли Ш.** Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : Изд-во иностр. лит., 1955. – 416 с.
2. **Ионова И. А.** Морфология поэтической речи / И. А. Ионова. – Кишинев : Штиинца, 1988. – 164 с.
3. **Клименко Н. Ф.** Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : моногр. / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. – К. : Видавн. Дім Дмитра Бураго, 2008. – 336 с.
4. **Кононенко І. В.** Прикметник у слов'янських мовах : моногр. / І. В. Кононенко. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2009. – 495 с.
5. **Космеда Т.** Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики : формування і розвиток категорії оцінки : моногр. / Т. А. Космеда. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – 349 с.
6. **Рязанцева Д. В.** Прикметник сучасної української мови у вимірах граматики оцінки : моногр. / Д. В. Рязанцева. – Х. : Міськдрук, 2014. – 228 с.
7. **Сиротинина О. Б.** Разговорная речь в системе функциональных стилей современного русского языка / О. Б. Сиротинина. – М. : Едиториал, 2003. – 312 с.
8. **Тетерина И. Л.** Функциональный аспект атрибутивного словосочетания модели «прилагательное + существительное» / И. Л. Тетерина // Семантико-функциональные поля в лексике и грамматике : межвуз. сб. науч. тр. – Ленинград, 1990. – С. 103–109.

Надійшла до редколегії 27.02.15

УДК 811.111'07

Ю. В. Сердечний

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

РОБОТА З МОВЛЕННЄВИМИ ПОМИЛКАМИ НА ЗАНЯТТІ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ПАРАФРАЗА ЧИ ЕКСПЛІЦИТНА КОРЕКЦІЯ?

Розглянуто два підходи до виправлення мовленнєвих помилок студентів – парафраза та експліцитна корекція, проаналізовано їх переваги й недоліки, наведено приклади застосування кожного з цих методів.

Ключові слова: комунікативний підхід у викладанні іноземної мови, парафраза, експліцитна корекція, правильність, вільне володіння мовою.